

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 9

The 9th STOU National Research Conferenceปัจจัยที่มีผลต่อการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวหอมมะลิอินทรีย์ ของสมาชิกศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน
ตำบลผักไหม อำเภอห้วยทับทัน จังหวัดศรีสะเกษFactors Effecting to the Organic Rice Seed Production of Members of the Community Rice Seed Production and
Promotion Center in Phak Mai Sub-district, Huai Thap Than District, Si Sa Ket Provinceทัศนีย์ ทองพันชั่ง (Tadsanee Tongpanchang)¹เบญจมาศ อยู่ประเสริฐ (Benchamas Yooprasert)²สินีนุช ครุฑเมือง แสนเสริม (Sineenuch Khrutmuang Sanserm)³

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) สภาพพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจของสมาชิก (2) ความรู้และวิธีการได้รับความรู้เกี่ยวกับการผลิตเมล็ดพันธุ์ของสมาชิก (3) การผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวหอมมะลิอินทรีย์ของสมาชิก (4) ปัจจัยที่มีผลต่อการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวหอมมะลิอินทรีย์ของสมาชิก (5) ปัญหาและข้อเสนอแนะในการผลิตเมล็ดพันธุ์ของสมาชิก ประชากรในการศึกษา คือ สมาชิกศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน ตำบลผักไหม อำเภอห้วยทับทัน จังหวัดศรีสะเกษ ที่ปลูกข้าวหอมมะลิอินทรีย์ ปีการผลิต 2561/62 จำนวน 160 ราย กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้สูตร Taro Yamane ที่ความคลาดเคลื่อน 0.05 ได้จำนวน 114 คน ใช้วิธีสุ่มแบบง่ายด้วยการจับสลาก สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การจัดอันดับ และการวิเคราะห์ถดถอย พหุ ผลการวิจัย พบว่า (1) สมาชิกร้อยละ 57.0 จบการศึกษาระดับประถมศึกษา มีพื้นที่ปลูกข้าวเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ เฉลี่ย 9.09 ไร่ มีปริมาณผลผลิตเมล็ดพันธุ์ เฉลี่ย 368.9 กิโลกรัมต่อไร่ มีต้นทุนในการผลิตเมล็ดพันธุ์ เฉลี่ย 1,698.86 บาทต่อไร่ มีการจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ เฉลี่ย 20.27 บาทต่อกิโลกรัม มีรายได้จากการจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ เฉลี่ย 8,014.56 บาทต่อไร่ มีประสบการณ์ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ เฉลี่ย 5.27 ปี และใช้วิธีการปลูกข้าวเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์แบบนาหยอด (2) มีความรู้เกี่ยวกับการผลิตเมล็ดพันธุ์ในระดับมากถึงมากที่สุด และได้รับความรู้จากวิธีการส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์แบบต่างๆ ในภาพรวมระดับมาก โดยได้รับความรู้จากวิธีการส่งเสริมในระดับมากที่สุด ใน 4 ประเด็น ได้แก่ เจ้าหน้าที่เข้าไปเยี่ยมเยียนเกษตรกรที่ไร่นาหรือบ้าน เกษตรกรเข้าไปติดต่อเจ้าหน้าที่ที่สำนักงาน การสาธิต การประชุม ระดับปานกลางใน 3 ประเด็น ได้แก่ หอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน วิทยุและเอกสาร/ใบปลิว/แผ่นพับ (3) สมาชิกส่วนมากมีการปฏิบัติตามการผลิตเมล็ดพันธุ์ในระดับมากที่สุด โดยมีการปฏิบัติตามที่สุดใน 6 ประเด็น ได้แก่ ทำการไถดะเพื่อกลบวัชพืชและเศษซากตอซังหลังการเก็บเกี่ยว ใช้เมล็ดพันธุ์ข้าวที่สะอาดไม่มีเมล็ดวัชพืชเจือปนเป็นเมล็ดพันธุ์ที่สมบูรณ์มีเปอร์เซ็นต์ความงอกสูง ตรวจคัดข้าวพันธุ์ปน ระยะเมล็ดแก่ (ตรวจดูลักษณะของรวงและเมล็ดให้ตรงตามพันธุ์) ทำความสะอาดเครื่องจักรกลและเครื่องใช้ทุกชนิดก่อนการเก็บเกี่ยว ทำความสะอาดโรงเก็บเมล็ดพันธุ์ก่อนนำเมล็ดพันธุ์ไปเก็บแยกกองเมล็ดพันธุ์ใหม่และเก่าไว้คนละด้าน และมีการปฏิบัติน้อยที่สุดในประเด็น การคลุมเมล็ดพันธุ์ด้วยสารเคมีป้องกันกำจัดเชื้อรา (4) ปัจจัยที่มีผลต่อการผลิตเมล็ดพันธุ์ของสมาชิก ได้แก่ ราคาจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ ประสบการณ์ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ และการได้รับความรู้จากวิธีการส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์แบบต่างๆ ที่มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 (5) มีปัญหาการผลิตเมล็ดพันธุ์อยู่ในระดับน้อยที่สุด โดยมีปัญหาเรื่องเครื่องจักรกลการเกษตรหายาก อัตราค่าจ้างแรงงาน มีปัญหามากกว่าด้านอื่นๆ สำหรับข้อเสนอแนะ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควร การจัดอบรม สนับสนุน ส่งเสริมการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการผลิตเพื่อลดปัญหาแรงงานที่มีราคาแพงและหายาก

คำสำคัญ การผลิตเมล็ดพันธุ์ ข้าวหอมมะลิอินทรีย์ ศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน

¹ นักศึกษาหลักสูตรเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต แผนกส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
tadsanee360@gmail.com

² รองศาสตราจารย์ ดร.แขนงส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช yooobench@hotmail.com

³ รองศาสตราจารย์ ดร.แขนงส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช sineenuch.san@stou.ac.th

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 9

The 9th STOU National Research Conference

Abstract

The purposes of this research were to study (1) the personal conditions of social and economic fundamental of members, (2) the knowledges about seed production from various member sources, (3) the organic rice seed production of members, (4) factors effecting to the organic rice seed production of members, and (5) the problems and proposals for the organic rice seed production of members. The population included 160 members of Community Rice Seed Production and Promotion Center in Phak Mai Sub-district, Huai Thap Than District, Si Sa Ket Province. The sample size of 114 members was determined by the Taro Yamane formula with a tolerance of 0.05 and a simple randomization method by drawing. Statistics used were frequency, percentage, average, minimum, maximum, standard deviation, ranking, and multiple regression analysis. The results of the research indicate that: (1) The members completed primary education is 57.0 %; the average of 9.09 rai for Seed Production, The average yield of the Seed Production is 368.9 kilograms per rai. The average production cost of seed is 1,698.86 baht per rai; the average price of rice seed is 20.27 baht per kilogram; the income from selling seed is 8,014.56 baht per rai; the average experience in the Seed Production is 5.27 years. The method of rice cultivation for seed production is in the form of a droplet. (2) Their knowledge in seed production is at high to highest level. The members gain knowledge about seed production promotion at the highest level on staff members visit farmers at their farms or home, the farmers contact staff member at their offices, demonstration and meeting. And medium level on the village broadcasting station, radio and documents/leaflets/ brochures. (3) Most members follow the seed production method at the highest level, covering 6 issues: tillage to drown out weeds and stubble after harvest, Use clean rice seeds without weed impurities that has high germination percentage. screening rice seeds, when missing with ripe seeds check the characteristics of the ears and seeds to match the species. cleaning all machinery and appliances before harvesting, cleaning the seed storage before storing, and separating new and old seeds on each side. And with practice least on the issue Seed mixing with chemicals to prevent fungi. (4) Factors effecting seed production of members include seed price, seed production experience and knowledge from seed production promotion. These factors correlate significantly at 0.01. (5) The problem of seed production is at the lowest level including rare agricultural machinery and wage rate. There are more problems than other areas. As for the suggestion, the related departments should provide training, support, and promote the use of production technology. to reduce labor problems that are expensive and rare.

Keywords: Seed production, Organic rice, Community Rice Seed Production and Promotion Center

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 9

The 9th STOU National Research Conference

บทนำ

เมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดีเป็นปัจจัยเริ่มต้นที่สำคัญในการเพิ่มผลผลิตและรักษาคุณภาพข้าว หน่วยงานราชการได้มีการพัฒนารูปแบบการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ เพื่อให้เกษตรกรสามารถผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดีได้อย่างยั่งยืน แต่ยังมีปัญหาการขาดแคลนเมล็ดพันธุ์คุณภาพดี ซึ่งถือว่าเป็นปัญหาใหญ่ในการผลิตข้าวของประเทศไทย โดยเกษตรกรผู้ปลูกข้าวมีความต้องการใช้เมล็ดพันธุ์ข้าวประมาณ 1 ล้านตัน/ปี ในขณะที่ภาครัฐสามารถผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวเพื่อตอบสนองความต้องการของเกษตรกรได้เพียงประมาณ 100,000 ตันต่อปี (สำนักงานพัฒนาการวิจัยการเกษตร 2560, น. 3) แต่ที่ผ่านมามีการผลิตข้าวของไทยยังดำเนินอยู่ได้ เพราะในท้องตลาดมีเมล็ดพันธุ์ข้าวที่ผลิตโดยเกษตรกร/กลุ่มเกษตรกร หรือผู้ประกอบการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวป้อนเข้าสู่ตลาดการค้า การส่งเสริมให้เกษตรกรผู้ปลูกข้าวสามารถปลูกข้าวเพื่อผลิตเป็นเมล็ดพันธุ์ที่ให้ผลผลิตสูง คุณภาพดี ควรส่งเสริมให้เกษตรกรนำเอาเทคโนโลยีการผลิตที่ถูกต้องและเหมาะสมมาปรับใช้กับพื้นที่เพื่อเป็นการลดต้นทุนการผลิต และเป็นการเพิ่มปริมาณเมล็ดพันธุ์ให้เพียงพอกับความต้องการใช้ของเกษตรกร อำเภอห้วยทับทัน จังหวัดศรีสะเกษ ได้ดำเนินการจัดตั้งศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชนตำบลฝักไหม ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2543 โดยให้เกษตรกรในชุมชนรวมตัวกันเป็นกลุ่มแล้วทำการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว กรมส่งเสริมการเกษตรให้การสนับสนุนเมล็ดพันธุ์และปุ๋ยแล้วให้เก็บเงินทุนหมุนเวียนภายในกลุ่ม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้กลุ่มสามารถผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวพันธุ์ดีจำหน่ายให้กับเกษตรกรที่ปลูกข้าวในตำบลหรือชุมชนใกล้เคียงได้ในราคาถูก แต่ผลการดำเนินงานโครงการศูนย์ส่งเสริมและผลิตพันธุ์ข้าวชุมชนในปัจจุบันยังไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร ทำให้ไม่สามารถกระจายเมล็ดพันธุ์ดีที่มีคุณภาพไปยังเกษตรกรที่มีความต้องการใช้ได้อย่างเพียงพอกับความต้องการ โดยเกิดจากหลายๆ สาเหตุ เช่น ขาดความรู้ความเข้าใจในขั้นตอนการผลิตเมล็ดพันธุ์ที่ต้องการ ขาดแคลนแรงงาน เครื่องจักรกลและเทคโนโลยีในการผลิตที่ทันสมัย

จากสภาพปัญหาดังกล่าว การศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของสมาชิกศูนย์ส่งเสริมและผลิตพันธุ์ข้าวชุมชน เพื่อทราบว่าปัจจัยใดที่มีผลต่อการผลิตเมล็ดพันธุ์ของสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนตำบลฝักไหม เพื่อให้ได้แนวทางในการส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวหอมมะลิอินทรีย์ของเกษตรกรให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพ และสามารถขยายเมล็ดพันธุ์ดีไปยังเกษตรกรรายอื่นๆ ในอำเภอต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจ ของสมาชิกศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน
2. เพื่อศึกษาความรู้และวิธีการได้รับความรู้เกี่ยวกับการผลิตเมล็ดพันธุ์ ของสมาชิกศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน
3. เพื่อศึกษาการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวหอมมะลิอินทรีย์ ของสมาชิกศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน
4. เพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะ ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวหอมมะลิอินทรีย์ของสมาชิกศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน
5. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวหอมมะลิอินทรีย์ ของสมาชิกศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 9

The 9th STOU National Research Conference

ระเบียบวิธีวิจัย

ประชากรในการวิจัยคือ สมาชิกศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน ตำบลผักไหม อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ ที่ปลูกข้าวหอมมะลิอินทรีย์ ปีการผลิต 2561/62 จำนวน 160 ราย กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้สูตร Taro Yamane ที่ความคลาดเคลื่อน 0.05 ได้จำนวน 114 คน โดยใช้วิธีสุ่มอย่างง่ายด้วยการจับฉลากตามสัดส่วนจากบัญชีรายชื่อเกษตรกร นำแบบสัมภาษณ์ที่ผ่านการตรวจสอบ แก้ไขไปทดสอบกับเกษตรกร จำนวน 30 คน ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างในประเด็นการได้รับการส่งเสริมและระดับความรู้ที่ได้รับจากวิธีการส่งเสริมแบบต่างๆ ได้ค่าความเที่ยง (Reliability) ของแบบสัมภาษณ์คือ 0.808 ซึ่งมีค่าความเที่ยงมากกว่า 0.800 แสดงว่า สามารถนำไปเก็บรวบรวมข้อมูลได้

การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การจัดอันดับ และการวิเคราะห์ถดถอยพหุ

สมมติฐาน

ปัจจัยทางสังคม ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ความรู้และวิธีการได้รับความรู้เกี่ยวกับการผลิตเมล็ดพันธุ์ มีอย่างน้อย 1 ปัจจัยที่มีผลต่อการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวหอมมะลิอินทรีย์ของสมาชิกศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน ตำบลผักไหม อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ

ผลการวิจัย

1. สภาพพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจ ของสมาชิกศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน

สมาชิกร้อยละ 70.2 เป็นเพศชาย อายุเฉลี่ย 51.61 ปี สมรสอยู่ด้วยกัน สมาชิกร้อยละ 57.0 จบการศึกษาระดับประถมศึกษา มีสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4.71 คน และร้อยละ 78.9 เป็นสมาชิกวิสาหกิจชุมชนหรือเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ลักษณะการถือครองพื้นที่ทางการเกษตรเป็นพื้นที่ของครัวเรือน มีพื้นที่ปลูกข้าวทั้งหมด เฉลี่ย 16.97 ไร่ มีพื้นที่ปลูกข้าวเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์เฉลี่ย 9.09 ไร่ มีปริมาณผลผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว เฉลี่ย 368.9 กิโลกรัมต่อไร่ มีการกู้เงินเพื่อใช้เป็นเงินทุนในการผลิตเมล็ดพันธุ์ ร้อยละ 75.4 โดยกู้เงินจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร มีต้นทุนในการผลิตเมล็ดพันธุ์ เฉลี่ย 1,698.86 บาทต่อไร่ ราคาจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ เฉลี่ย 20.27 บาทต่อกิโลกรัม มีรายได้จากการจำหน่ายเมล็ดพันธุ์เฉลี่ย 8,014.56 บาทต่อไร่ และร้อยละ 50.8 จำหน่ายเมล็ดพันธุ์ให้ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวมีประสบการณ์ในการผลิตเมล็ดพันธุ์เฉลี่ย 5.27 ปี ร้อยละ 97.4 มีวิธีการปลูกข้าวเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์แบบนาหยอด ร้อยละ 66.7 ใช้เมล็ดพันธุ์จากศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวในการผลิตเมล็ดพันธุ์ และร้อยละ 50.9 เท้ากันใช้น้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติ เช่น ห้วย หนอง คลอง บึง และอาศัยน้ำฝน

2. ความรู้และวิธีการได้รับความรู้เกี่ยวกับการผลิตเมล็ดพันธุ์ของสมาชิกศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน

1) ความรู้เกี่ยวกับการผลิตเมล็ดพันธุ์ของสมาชิกศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน ผลจากการวิเคราะห์พบว่า สมาชิกมีความรู้เกี่ยวกับการผลิตเมล็ดพันธุ์ในระดับมากถึงมากที่สุด เมื่อพิจารณารายประเด็นพบว่า

(1) การเตรียมดิน สมาชิกร้อยละ 97.4 ตอบถูกต้องในประเด็น การเตรียมดินก่อนการไถไม่ควรถ้าการเผาเศษซาก ตอซังและวัชพืชในแปลงนา และประเด็นที่ตอบถูกต้องน้อยที่สุด คือ การปล่อยน้ำไว้ในแปลงพอลู่ม ทิ้งไว้ประมาณ 15 วัน จะ

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 9

The 9th STOU National Research Conference

ช่วยให้เมล็ดข้าวเรือ ข้าวแดง งอกออกมาเป็นต้นอ่อน และควรมีการทำร่องระบายน้ำตามความกว้างของแปลงเพื่อระบายน้ำไม่ให้ขังในแปลงนา

(2) การเตรียมเมล็ดพันธุ์ สมาชิกร้อยละ 98.2 ตอบถูกต้องในประเด็น การคัดแยกเมล็ดพันธุ์ควรทำการคัดแยกเมล็ดพันธุ์ที่เป็นโรค และเมล็ดพันธุ์ที่มีลักษณะผิดปกติออกให้เรียบร้อยก่อนค่อยนำไป และประเด็นที่ตอบถูกต้องน้อยที่สุด คือ การเพาะเมล็ดพันธุ์ข้าวไม่ควรแช่เมล็ดพันธุ์ในน้ำ 72 ชั่วโมง ก่อนนำไปปลูก

(3) การดูแลรักษา สมาชิกร้อยละ 83.3 ตอบถูกต้องในประเด็น การใส่ปุ๋ยในแปลงนาควรกำจัดวัชพืชให้แล้วเสร็จก่อนทำการใส่ปุ๋ยเพื่อให้ต้นข้าวได้รับปุ๋ยเต็มที่ และประเด็นที่ตอบถูกต้องน้อยที่สุด คือ การกำจัดศัตรูพืชในแปลงนา เกษตรกรสามารถเลือกวิธีกำจัดศัตรูพืชได้ แต่ต้องสำรวจศัตรูพืชในแปลงนาก่อนการตัดสินใจ

(4) การตรวจคัดพันธุ์ปน สมาชิกร้อยละ 98.2 ตอบถูกต้องในประเด็น ถ้าพบต้นข้าวในระยะแปลงกล้ำมีลักษณะผิดปกติหรือเป็นโรค ควรถอนทำลายไม่ควรปล่อยทิ้งไว้ในแปลงนา และประเด็นที่ตอบถูกต้องน้อยที่สุด คือ หากพบต้นข้าวในระยะเมล็ดแก่ มีลักษณะของรวงและเมล็ดไม่ตรงตามพันธุ์ควรถอนทำลายไม่ควรปล่อยทิ้งไว้ในแปลงนา

(5) การเก็บเกี่ยว สมาชิกร้อยละ 100.0 ตอบถูกต้องในประเด็น ควรทำความสะอาดเครื่องจักรกลและเครื่องใช้ทุกชนิดก่อนการเก็บเกี่ยว และประเด็นที่ตอบถูกต้องน้อยที่สุด คือ การเก็บเกี่ยวข้าวควรนับจากวันข้าวออกดอก ประมาณ 30 วัน

(6) การตากลดความชื้น สมาชิกร้อยละ 86.8 ตอบถูกต้องในประเด็น การลดความชื้นในเมล็ดพันธุ์ข้าวไม่ควรให้เมล็ดพันธุ์ข้าวมีความชื้น 20 เปอร์เซ็นต์ หลังการเก็บเกี่ยวก่อนจำหน่ายหรือเก็บในโรงเก็บ และประเด็นที่ตอบถูกต้องน้อยที่สุด คือ ในช่วงที่มีน้ำค้างหรือฝนตกเวลากลางคืนควรใช้วัสดุคลุมกองเมล็ดข้าวเพื่อป้องกันการเกิดเชื้อรา

(7) การเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์ ผลจากการวิเคราะห์ พบว่า สมาชิกร้อยละ 98.2 ตอบถูกต้องในประเด็น การเก็บเมล็ดพันธุ์ข้าวควรเก็บกองเมล็ดพันธุ์ข้าวใหม่และข้าวเก่าไว้แยกกองกันในโรงเก็บ และประเด็นที่ตอบถูกต้องน้อยที่สุด คือ การจัดวางกองเมล็ดพันธุ์ข้าวควรให้มีระยะห่างด้านละ 1 เมตร จากผนังโรงเก็บ

2) วิธีการส่งเสริมและระดับความรู้ที่ได้รับจากวิธีการส่งเสริมแบบต่างๆ ของสมาชิก ผลจากการวิเคราะห์ พบว่า สมาชิกได้รับความรู้จากวิธีการส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์แบบต่างๆ ในภาพรวมระดับมาก โดยได้รับความรู้จากวิธีการส่งเสริมระดับมากที่สุด 4 ประเด็น ได้แก่ การส่งเสริมแบบบุคคล 2 ประเด็น คือ เจ้าหน้าที่เข้าไปเยี่ยมเยียนเกษตรกรที่ไร่นาหรือบ้าน และเกษตรกรเข้าไปติดต่อเจ้าหน้าที่ที่สำนักงาน การส่งเสริมแบบกลุ่ม 2 ประเด็น คือ การสาธิตและการประชุม และระดับมาก 8 ประเด็น ได้แก่ การส่งเสริมแบบบุคคล 1 ประเด็น คือ การติดต่อระหว่างเจ้าหน้าที่และเกษตรกรทางโทรศัพท์ การส่งเสริมแบบกลุ่ม 2 ประเด็น คือ การฝึกอบรมและการศึกษาดูงานนอกสถานที่ การส่งเสริมแบบมวลชน 2 ประเด็น คือ การจัดนิทรรศการและโทรทัศน์ การส่งเสริมโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ 3 ประเด็น คือ Youtube Internet และแอปพลิเคชัน Line/Facebook ส่วนระดับปานกลาง ได้แก่ การส่งเสริมแบบมวลชน 3 ประเด็น คือ หอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน วิทยู และเอกสาร/ใบปลิว/แผ่นพับ

3. การผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวหอมมะลิอินทรีย์ของเกษตรกรสมาชิกศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน

1) การปฏิบัติตามการผลิตเมล็ดพันธุ์ของสมาชิก พบว่า สมาชิกปฏิบัติตามการผลิตเมล็ดพันธุ์ในภาพรวมระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณารายประเด็นพบว่า

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 9

The 9th STOU National Research Conference

(1) การเตรียมดิน สมาชิกร้อยละ 100.0 ปฏิบัติตามการผลิตเมล็ดพันธุ์ในประเด็น ทำการไถตะเพื่อกลบวัชพืช และเศษซากตอซัง หลังการเก็บเกี่ยว และประเด็นที่ปฏิบัติตามการผลิตเมล็ดพันธุ์น้อยที่สุด คือ ใช้น้ำเข้าแปลงนาให้ท่วมทั้งไว้ 15-30 วัน เพื่อให้ข้าวเรือ ข้าวแดงและวัชพืช งอกขึ้นมาอีกครั้ง

(2) การเตรียมเมล็ดพันธุ์ สมาชิกร้อยละ 93.9 ปฏิบัติตามการผลิตเมล็ดพันธุ์ในประเด็น การทำความสะอาด และคัดแยกเมล็ดพันธุ์ที่เป็นโรคออก รวมทั้งข้าวเปลือกที่มีสีผิดปกติ และประเด็นที่ปฏิบัติตามการผลิตเมล็ดพันธุ์น้อยที่สุด คือ คลุกเมล็ดพันธุ์ด้วยสารเคมีป้องกันกำจัดเชื้อรา

(3) การดูแลรักษา

- การควบคุมวัชพืช สมาชิกร้อยละ 100.0 ปฏิบัติตามการผลิตเมล็ดพันธุ์ในประเด็น การใช้เมล็ดพันธุ์ข้าวที่สะอาดไม่มีเมล็ดวัชพืชเจือปน เป็นเมล็ดพันธุ์ที่สมบูรณ์ มีเปอร์เซ็นต์ความงอกสูง และประเด็นที่ปฏิบัติตามการผลิตเมล็ดพันธุ์น้อยที่สุด คือ เปิดน้ำเข้าแปลงนาที่ละน้อยจนถึงระดับ 5-10 เซนติเมตร หลังจากข้าวตั้งตัวได้แล้วเพื่อช่วยลดปัญหาวัชพืชที่ไม่สามารถถอนในน้ำได้

- การจัดการน้ำ สมาชิกร้อยละ 95.6 ปฏิบัติตามการผลิตเมล็ดพันธุ์ในประเด็น การระบายน้ำทิ้งก่อนเก็บเกี่ยว ข้าวเพื่อให้ข้าวสุกแก่เร็วขึ้น และประเด็นที่ปฏิบัติตามการผลิตเมล็ดพันธุ์น้อยที่สุด คือ ปล่อยน้ำในนาให้แห้งประมาณ 1-2 ครั้งๆ ละ 2-3 วัน ในช่วงข้าวแตกกอเพื่อเป็นการเพิ่มออกซิเจนให้กับรากข้าว

- การควบคุมโรคและแมลงศัตรู สมาชิกร้อยละ 97.4 ปฏิบัติตามการผลิตเมล็ดพันธุ์ในประเด็น การใช้วิธีแบบผสมผสานในการควบคุมและป้องกันกำจัดโรคและแมลงศัตรูข้าว และประเด็นที่ปฏิบัติตามการผลิตเมล็ดพันธุ์น้อยที่สุด คือ สำรวจแปลงนาก่อนการตัดสินใจเลือกวิธีควบคุมป้องกันกำจัดศัตรูข้าว

(4) การตรวจคัดพันธุ์ปน สมาชิกร้อยละ 100.0 ปฏิบัติตามการผลิตเมล็ดพันธุ์ในประเด็น การตรวจคัดข้าวพันธุ์ปน ระยะเมล็ดแก่ (ตรวจสอบลักษณะของรวงและเมล็ดให้ตรงตามพันธุ์) และประเด็นที่ปฏิบัติตามการผลิตเมล็ดพันธุ์น้อยที่สุด คือ การตรวจคัดข้าวพันธุ์ปน ระยะแตกกอ (30-40 วันหลังการหว่านข้าว)

(5) การเก็บเกี่ยว สมาชิกร้อยละ 100.0 ปฏิบัติตามการผลิตเมล็ดพันธุ์ในประเด็น การทำความสะอาดเครื่องจักรกลและเครื่องใช้ทุกชนิดก่อนการเก็บเกี่ยว และประเด็นที่ปฏิบัติตามการผลิตเมล็ดพันธุ์น้อยที่สุด คือ การเก็บเกี่ยวข้าวนับจากวันข้าวออกดอก ประมาณ 30-35 วัน

(6) การตากลดความชื้น สมาชิกร้อยละ 100.0 ปฏิบัติตามการผลิตเมล็ดพันธุ์ในประเด็น การใช้วัสดุคลุมกองเมล็ดข้าวเพื่อป้องกันน้ำค้างหรือฝนเวลากลางคืน และประเด็นที่ปฏิบัติตามการผลิตเมล็ดพันธุ์น้อยที่สุด คือ การตากเมล็ดข้าวในลานตากโดยเกลี่ยให้มีความหนาไม่เกิน 5-10 เซนติเมตร เพื่อให้ระบายอากาศได้ดีและไม่แตกร้าวภายในเมล็ด

(7) การเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์ สมาชิกร้อยละ 100.0 เท่ากันปฏิบัติตามการผลิตเมล็ดพันธุ์ในประเด็น การทำความสะอาดโรงเก็บเมล็ดพันธุ์ก่อนนำเมล็ดพันธุ์ไปเก็บและมีการแยกกองเมล็ดพันธุ์ใหม่และเก่าไว้คนละด้าน และประเด็นที่ปฏิบัติตามการผลิตเมล็ดพันธุ์น้อยที่สุด คือ การจัดวางกองเมล็ดพันธุ์ระยะห่างด้านละ 1 เมตร จากผนังโรงเก็บ

4. ปัญหาและข้อเสนอแนะในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวหอมมะลิอินทรีย์ของสมาชิกศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน

1) ปัญหา ผลจากการวิเคราะห์ พบว่า สมาชิกร้อยละ 83.3 มีปัญหาการปฏิบัติตามการผลิตเมล็ดพันธุ์ภาพรวมระดับน้อยที่สุด เมื่อพิจารณารายประเด็นพบว่า

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 9

The 9th STOU National Research Conference

(1) ด้านการเตรียมดิน สมาชิกร้อยละ 33.3 มีปัญหาการปฏิบัติตามการผลิตเมล็ดพันธุ์ในประเด็น เครื่องจักรกลการเกษตรหายาก และประเด็นปัญหาการปฏิบัติตามการผลิตเมล็ดพันธุ์น้อยที่สุด คือ การขาดแคลนแรงงาน

(2) ด้านการเตรียมเมล็ดพันธุ์ สมาชิกร้อยละ 8.8 มีปัญหาการปฏิบัติตามการผลิตเมล็ดพันธุ์ในประเด็น เมล็ดพันธุ์ข้าวมีเปอร์เซ็นต์ความงอกต่ำและเมล็ดพันธุ์ข้าวอินทรีย์หายาก และประเด็นปัญหาการปฏิบัติตามการผลิตเมล็ดพันธุ์น้อยที่สุด คือ เมล็ดพันธุ์ข้าวมีพันธุ์อื่นปนมาก

(3) ด้านการดูแลรักษา สมาชิกร้อยละ 21.9 มีปัญหาการปฏิบัติตามการผลิตเมล็ดพันธุ์ในประเด็น สารชีวภัณฑ์มีความยุ่งยากในการใช้ และประเด็นปัญหาการปฏิบัติตามการผลิตเมล็ดพันธุ์น้อยที่สุด คือ ปัญหาปุ๋ยอินทรีย์ หายาก ราคาแพง

(4) ด้านการตรวจคัดพันธุ์ปน สมาชิกร้อยละ 4.4 มีปัญหาการปฏิบัติตามการผลิตเมล็ดพันธุ์ในประเด็น ขาดความรู้เรื่องการตรวจคัดพันธุ์ปน และประเด็นปัญหาการปฏิบัติตามการผลิตเมล็ดพันธุ์น้อยที่สุด คือ ไม่มีเวลาในการตรวจคัดพันธุ์ปน

(5) ด้านการเก็บเกี่ยว สมาชิกร้อยละ 31.6 มีปัญหาการปฏิบัติตามการผลิตเมล็ดพันธุ์ในประเด็น อัตราค่าจ้างแรงงานสูง และประเด็นปัญหาการปฏิบัติตามการผลิตเมล็ดพันธุ์น้อยที่สุด คือ ขาดแคลนเครื่องเกี่ยวนาข้าวอินทรีย์

(6) ด้านการตากลดความชื้น สมาชิกร้อยละ 22.8 มีปัญหาการปฏิบัติตามการผลิตเมล็ดพันธุ์ในประเด็น ขาดพื้นที่ในการตากเมล็ดพันธุ์ข้าว และประเด็นปัญหาการปฏิบัติตามการผลิตเมล็ดพันธุ์น้อยที่สุด คือ ขาดวัสดุรองตากเมล็ดพันธุ์ข้าว

(7) ด้านการเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์ สมาชิกร้อยละ 12.3 มีปัญหาการปฏิบัติตามการผลิตเมล็ดพันธุ์ในประเด็น ขาดแคลนกระสอบบรรจุเมล็ดพันธุ์ และประเด็นปัญหาการปฏิบัติตามการผลิตเมล็ดพันธุ์น้อยที่สุด คือ ไม่มีโรงเก็บเมล็ดพันธุ์ข้าว

2) ข้อเสนอแนะ สมาชิกมีข้อเสนอแนะต่อการผลิตเมล็ดพันธุ์ ดังนี้

(1) ด้านการเตรียมดิน ได้แก่ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการจัดอบรม สนับสนุน ส่งเสริมการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการผลิต เพื่อลดปัญหาแรงงานที่มีราคาแพง และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการส่งเสริมให้ความรู้ คำแนะนำแก่เกษตรกรอย่างต่อเนื่อง เกี่ยวกับการบริหารจัดการดิน และขั้นตอนการเตรียมดินที่เหมาะสมเพื่อใช้ในการปลูกข้าว

(2) ด้านการเตรียมเมล็ดพันธุ์ ได้แก่ ควรส่งเสริมให้เกษตรกรใช้เมล็ดพันธุ์ตั้งต้นที่ดีในการผลิตเมล็ดพันธุ์โดยใช้เมล็ดพันธุ์หลักหรือเมล็ดพันธุ์ขยาย จากศูนย์วิจัยหรือศูนย์เมล็ดพันธุ์มาทำพันธุ์ปลูกเพื่อลดปัญหาพันธุ์ปน

(3) ด้านการดูแลรักษา ได้แก่ ควรจัดให้มีการอบรม สัมมนา ศึกษาดูงานในพื้นที่ที่ประสบความสำเร็จในการใช้สารชีวภัณฑ์ เพื่อเป็นการสร้างแรงจูงใจ เพิ่มเติมความรู้ และนำมาต่อยอดในพื้นที่ของตนเอง และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการให้ความรู้ในการจัดทำสารชีวภัณฑ์ต่างๆ เช่น เชื้อราไตรโคเดอร์มา น้ำหมัก ฯลฯ และวิธีการใช้ที่ถูกต้องเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

(4) ด้านการตรวจคัดพันธุ์ปน ได้แก่ เจ้าหน้าที่ควรจัดกระบวนการเรียนรู้ให้คำแนะนำแก่เกษตรกรให้รู้จักพันธุ์ข้าวที่ปลูก ลักษณะประจำพันธุ์ จุดอ่อนและลักษณะเด่นต่างๆ และควรมีการจัดทำแผนในการตรวจคัดพันธุ์ปน ตั้งแต่เริ่มต้นการปลูก และตามระยะการเจริญเติบโตของต้นข้าว เพื่อช่วยให้ตรวจคัดพันธุ์ปนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

(5) ด้านการเก็บเกี่ยว ได้แก่ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการให้ความรู้เกี่ยวกับช่วงเวลาที่เหมาะสมต่อการเก็บเกี่ยวข้าวเพื่อให้ได้ข้าวที่มีคุณภาพดีเต็มเมล็ด และควรจัดทำแผนงานโครงการขอรับการสนับสนุนเครื่องเกี่ยวนา ข้าวอินทรีย์จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 9

The 9th STOU National Research Conference

(6) ด้านการตากลดความชื้น ได้แก่ เจ้าหน้าที่ควรส่งเสริม สนับสนุน ให้ความรู้ในการตากลดความชื้นของเมล็ดพันธุ์ข้าวที่ถูกต้อง เพื่อให้ได้เมล็ดพันธุ์ที่มีคุณภาพก่อนการเก็บรักษาและควรจัดทำแผนงานโครงการขอรับการสนับสนุนเครื่องตากลดความชื้นจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง แก้ปัญหาในช่วงที่มีฝนตกหรือปริมาณแต่น้อย

(7) การเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์ ได้แก่ ควรจัดทำป้ายประชาสัมพันธ์ขั้นตอนการเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์

5. การทดสอบสมมติฐาน

จากการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวหอมมะลิอินทรีย์ ของสมาชิกศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน พบว่า การผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวหอมมะลิอินทรีย์ ของสมาชิกมีตัวแปรอิสระ 3 ตัวแปร ที่มีผลต่อตัวแปรตามอย่างมีนัยสำคัญยิ่งทางสถิติที่ระดับ 0.01 นั่นคือ ราคาจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ ประสิทธิภาพในการผลิตเมล็ดพันธุ์ และการได้รับความรู้จากวิธีการส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์แบบต่างๆ เป็นตัวแปรอิสระที่มีผลในเชิงบวกต่อการผลิตเมล็ดพันธุ์ ดังตาราง ที่ 1

ตารางที่ 1 การวิเคราะห์ถดถอยเชิงพหุปัจจัยที่มีผลต่อการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวหอมมะลิอินทรีย์ ของสมาชิกศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน

ตัวแปร	ค่าสัมประสิทธิ์ถดถอย (b)	t	Sig.
ค่าคงที่	0.868	13.498	0.000
1. จำนวนสมาชิกในครัวเรือน (x_2)	-0.011	-2.224	0.028
2. ราคาจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ (x_7)	0.009	4.027**	0.000
3. ประสิทธิภาพในการผลิตเมล็ดพันธุ์ (x_9)	0.017	4.211**	0.000
4. การได้รับความรู้จากวิธีการส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์แบบต่างๆ (x_{10})	0.131	2.945*	0.004
R = 0.593 R ² = 0.352 SEE = 0.079 F = 14.818 Sig. of F = 0.000			

** หมายถึง มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญยิ่งทางสถิติที่ระดับ 0.01

* หมายถึง มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญยิ่งทางสถิติที่ระดับ 0.05

อภิปรายผลการวิจัย

1. สภาพพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจ ของสมาชิกศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน

1) สภาพสังคม ผลจากการวิจัยพบว่า สมาชิกร้อยละ 70.2 เป็นเพศชาย มีอายุเฉลี่ย 51.61 ปี สอดคล้องกับ กวิสรา มมประโคน (2555, น. 45) ศึกษาการใช้เทคโนโลยีการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน อำเภอละหานทราย จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า สมาชิกส่วนใหญ่ ร้อยละ 70.40 เป็นเพศชาย มีอายุเฉลี่ย 54.82 ปี จากการศึกษา พบว่าสมาชิก

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 9

The 9th STOU National Research Conference

ส่วนใหญ่อยู่ในวัยผู้สูงอายุ บุตรหลานที่อยู่ในวัยทำงานเดินทางเข้าไปทำงานในภาคอุตสาหกรรม ทำให้งานในภาคการเกษตรขาดแคลนแรงงานวัยทำงาน ประกอบกับคนรุ่นใหม่ ไม่นิยมสืบทอดทำการเกษตรต่อจากรุ่นพ่อแม่

2) สภาพเศรษฐกิจ ผลจากการวิจัย พบว่า สมาชิกมีพื้นที่ปลูกข้าวทั้งหมด เฉลี่ย 16.97 ไร่ มีพื้นที่ปลูกข้าวเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ เฉลี่ย 9.09 ไร่ สอดคล้องกับ กวิสรา มมประโคน (2555, น. 48) ศึกษาพบว่า สมาชิกประมาณหนึ่งในสามมีพื้นที่ทำนา เฉลี่ย 17.10 ไร่ มีพื้นที่ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวไม่เกิน 10 ไร่ จากการศึกษาพบว่า สมาชิกส่วนใหญ่ยังไม่ปรับเปลี่ยนพื้นที่การปลูกข้าวแบบทั่วไป เป็นพื้นที่การผลิตเมล็ดพันธุ์ทั้งหมด อาจจะเนื่องมาจากสมาชิกยังไม่แน่ใจว่าจะสามารถผลิตเมล็ดพันธุ์ได้คุณภาพตามตลาดที่กำหนดในการจำหน่ายได้หรือไม่

3) สภาพการผลิต ผลจากการวิจัยพบว่า สมาชิกร้อยละ 55.3 มีต้นทุนที่ใช้ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ เฉลี่ย 1,698.86 บาทต่อไร่ สอดคล้องกับ ประภาพรณ เหล่าวีระกุล (2554, น. 86) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ของเกษตรกรที่ผ่านมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ในจังหวัดอุบลราชธานี พบว่า กลุ่มเกษตรกรมีการใช้ต้นทุนที่เป็นเงินสดเฉลี่ยต่อไร่ 1,671.38 บาท จากการศึกษาพบว่า ต้นทุนที่ใช้ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ของสมาชิกแต่ละรายอาจแตกต่างกันมาก เนื่องจากในขั้นตอนการผลิตสมาชิกแต่ละรายมีการปรับปรุงบำรุงดินแตกต่างกัน เช่น การปลูกพืชหลังนา การใส่ปุ๋ยหมัก การใส่ปุ๋ยหมัก เป็นต้น และพบว่า มีการจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ให้ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าว แตกต่างกับสภคพวงศ์ ปักสังคะณย์ (2555, น. 75) ศึกษาสภาพการผลิตข้าว กข 6 และการยอมรับเมล็ดพันธุ์จากศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวอุดรธานี ของเกษตรกรในอำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่จำหน่ายให้กับพ่อค้ารับซื้อในท้องถิ่น จากการศึกษาพบว่า สมาชิกส่วนใหญ่ที่ผลิตเมล็ดพันธุ์และผ่านการตรวจคุณภาพเมล็ดพันธุ์จะมีการจำหน่ายให้ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าว แต่มีผลผลิตเมล็ดพันธุ์บางส่วนที่ไม่ผ่านการตรวจคุณภาพ (ตกเกรด) จะจำหน่ายให้โรงสีข้าวในตัวเมือง

2. ความรู้และวิธีการได้รับความรู้เกี่ยวกับการผลิตเมล็ดพันธุ์ของสมาชิกศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน ผลการวิจัย พบว่า

1) ความรู้เกี่ยวกับการผลิตเมล็ดพันธุ์ในภาพรวมระดับมากถึงมากที่สุด ซึ่งผลการศึกษาพบว่า สมาชิกมีความรู้เกี่ยวกับการผลิตเมล็ดพันธุ์มากที่สุดใน 3 ประเด็น ได้แก่ ควรทำความสะอาดเครื่องจักรกลและเครื่องใช้ทุกชนิดก่อนการเก็บเกี่ยว เกษตรกรสามารถเก็บกองเมล็ดพันธุ์ข้าวใหม่และข้าวเก่าไว้รวมกันได้โดยไม่ต้องแยกกองในโรงเก็บ และคัดแยกเมล็ดพันธุ์ที่เป็นโรคและเมล็ดพันธุ์ที่มีลักษณะผิดปกติออกให้เรียบร้อยก่อนคั่วนำไปปลูก แตกต่างกับกวิสรา มมประโคน (2555, น. 56) ศึกษาพบว่า สมาชิกครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 50.4) มีความรู้ในระดับความรู้ค่อนข้างมาก จากการศึกษาพบว่าสมาชิกมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการผลิตเมล็ดพันธุ์เป็นอย่างดี เนื่องจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนได้เข้าไปให้ความรู้เกี่ยวกับการผลิตเมล็ดพันธุ์อย่างต่อเนื่อง ประกอบกับได้รับประสบการณ์จากลงมือปฏิบัติจริง

2) วิธีการส่งเสริมและระดับความรู้ที่ได้รับจากวิธีการส่งเสริมแบบต่างๆ ในภาพรวมระดับมาก ซึ่งผลการศึกษาพบว่า สมาชิกได้รับความรู้จากวิธีการส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์จากประเด็นการส่งเสริมแบบบุคคล ได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารจากเกษตรกรเข้าไปติดต่อเจ้าหน้าที่ที่สำนักงานเท่ากับเจ้าหน้าที่เข้าไปเยี่ยมเยียนเกษตรกรที่ไร่นาหรือบ้าน แตกต่างกับกวิสรา มมประโคน (2555, น. 70) ศึกษาพบว่า สมาชิกได้ข่าวสารในระดับค่อนข้างมาก จากการศึกษาพบว่า อาจเป็นเพราะวิธีการส่งเสริมแบบบุคคล เป็นระบบการทำงานที่เข้าถึงเกษตรกรอย่างแท้จริง ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ระหว่างเจ้าหน้าที่และเกษตรกร ช่วยให้มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน และช่วยทำให้การปฏิบัติงานได้ง่ายขึ้น

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 9

The 9th STOU National Research Conference

3. การผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวหอมมะลิอินทรีย์ของเกษตรกรสมาชิกศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน
ผลการวิจัย พบว่า

สมาชิกมีการปฏิบัติตามการผลิตเมล็ดพันธุ์ในระดับมากที่สุด ซึ่งผลการศึกษาพบว่า สมาชิกมีการปฏิบัติตามการผลิตเมล็ดพันธุ์ในระดับมากที่สุด 3 ประเด็น ได้แก่ ทำการไถเพื่อกลบวัชพืชและเศษซากตอซังหลังการเก็บเกี่ยว ใช้เมล็ดพันธุ์ข้าวที่สะอาดไม่มีเมล็ดวัชพืชเจือปนเป็นเมล็ดพันธุ์ที่สมบูรณ์มีเปอร์เซ็นต์ความงอกสูง ตรวจคัดข้าวพันธุ์ปน ระยะเมล็ดแก่ (ตรวจดูลักษณะของรวงและเมล็ดให้ตรงตามพันธุ์) แตกต่างกับกวิสรา มมประโคน (2555, น. 63) ศึกษาพบว่า การปฏิบัติตามการใช้เทคโนโลยีการผลิตเมล็ดพันธุ์โดยรวมทุกด้านอยู่ในระดับค่อนข้างมาก จากการศึกษาพบว่า เมื่อนำผลการปฏิบัติในทุกประเด็นมาพิจารณา จะพบว่าสมาชิกมากกว่าร้อยละ 50 มีการปฏิบัติในทุกประเด็น จะเห็นได้ว่าสมาชิกปฏิบัติตามการผลิตเมล็ดพันธุ์ที่หน่วยงานภาครัฐและเอกชนได้เข้าไปให้ความรู้เกี่ยวกับการผลิตเมล็ดพันธุ์เป็นอย่างดี

4. ปัญหาและข้อเสนอแนะในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวหอมมะลิอินทรีย์ของสมาชิกศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน พบว่า

ปัญหา สมาชิกมีปัญหา最多ใน 3 ประเด็น ได้แก่ 1) เครื่องจักรกลการเกษตรหายาก 2) อัตราค่าจ้างแรงงานสูง 3) สารชีวภัณฑ์มีความยุ่งยากในการใช้ จากการศึกษาพบว่า อาจจะเนื่องมาจากสมาชิกส่วนใหญ่อยู่ในวัยผู้สูงอายุ บุตรหลานที่อยู่ในวัยทำงานไปทำงานต่างจังหวัดไม่ได้ทำงานด้านการเกษตรสืบทอดจากรุ่นพ่อแม่ ทำให้ภาคการเกษตรเกิดปัญหาขาดแคลนแรงงานส่งผลให้อัตราค่าจ้างแรงงานสูงขึ้นตามไปด้วย สมาชิกส่วนใหญ่จึงได้ปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตเมล็ดพันธุ์ โดยการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการผลิต เช่น รถแทรกเตอร์ รถเกี่ยวนาข้าว เครื่องตากลดความชื้น ฯลฯ จึงทำให้เกิดปัญหาเครื่องจักรกลการเกษตรหายากและสารชีวภัณฑ์ มีกระบวนการผลิตที่ซับซ้อน ขั้นตอนและรูปแบบการนำไปใช้ยังมีความยุ่งยากทำให้เกิดปัญหาในการนำไปใช้

ข้อเสนอแนะ ในงานวิจัย สมาชิกมีข้อเสนอแนะมากที่สุด 3 ประเด็น ได้แก่ 1) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการจัดอบรม สนับสนุน ส่งเสริมการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการผลิต เพื่อลดปัญหาแรงงานที่มีราคาแพงและหายาก 2) ควรจัดให้มีการอบรม สัมมนา ศึกษาดูงานในพื้นที่ที่ประสบความสำเร็จในด้านการใช้สารชีวภัณฑ์ เพื่อเป็นการสร้างแรงจูงใจ เพิ่มเติมความรู้ และนำมาต่อยอดในพื้นที่ของตนเอง 3) เจ้าหน้าที่ควรจัดกระบวนการเรียนรู้ให้คำแนะนำแก่เกษตรกรให้รู้จักพันธุ์ข้าวที่ปลูก ลักษณะประจำพันธุ์ จุดอ่อนและลักษณะเด่นต่างๆ จากการศึกษาพบว่า สมาชิกส่วนใหญ่มีประเด็นปัญหาต่างๆ เหมือนๆ กัน ได้แก่ เครื่องจักรกลการเกษตรที่นำมาใช้เพื่อทดแทนแรงงานคนที่ใช้เฉพาะการผลิตที่เป็นอินทรีย์ค่อนข้างหายาก สารชีวภัณฑ์ที่นำมาใช้ยังมีความยุ่งยากซับซ้อนทั้งในกระบวนการผลิตสารชีวภัณฑ์และการนำไปใช้และยังขาดความรู้ความเข้าใจในการผลิตเมล็ดพันธุ์ จึงมีข้อเสนอแนะในประเด็นของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นส่วนมาก

5. ปัจจัยที่มีผลต่อการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวหอมมะลิอินทรีย์ ของสมาชิกศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน
พบว่า

ปัจจัยที่มีผลต่อการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวหอมมะลิอินทรีย์ คือ ราคาจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ ประสิทธิภาพในการผลิตเมล็ดพันธุ์ และการได้รับความรู้จากวิธีการส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์แบบต่างๆ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1) ราคาจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวหอมมะลิอินทรีย์ ของสมาชิกศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน จากการศึกษาพบว่า ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวถ้าราคาจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ในท้องตลาดมีการปรับตัวที่สูงมากขึ้นกว่าการผลิตข้าวทั่วไปจะทำให้สมาชิกที่ผลิตข้าวทั่วไปหันมาผลิตข้าวเพื่อผลิตเป็นเมล็ดพันธุ์มากขึ้น

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 9

The 9th STOU National Research Conference

สอดคล้องกับวัลย์ลีลา พลเสน (2560, น. 21-22) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับนวัตกรรมการผลิตข้าวไรซ์เบอร์รี่ของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว ในจังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า เกษตรกรบางส่วนเลือกจำหน่ายข้าวเปลือกเพื่อลดความยุ่งยากในการจัดเก็บข้าวที่สีแล้ว และตัดปัญหาเรื่องต้นทุนการทำบรรจุภัณฑ์ หรือหาตลาดรองรับ เพื่อนำเงินมาหมุนเวียนและจ่ายค่าใช้จ่ายต่างๆ ได้อย่างรวดเร็วเมื่อราคาข้าวเปลือกสูงเกษตรกรจะยอมรับการผลิตมากขึ้น

2) ประสพการณ์ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวหอมมะลิอินทรีย์ ของสมาชิกศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน จากการศึกษาพบว่า ประสพการณ์ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ คือ ส่วนสำคัญที่ทำให้การผลิตเมล็ดพันธุ์ของสมาชิก แต่ละคนประสบความสำเร็จที่ต่างกัน สมาชิกที่มีประสพการณ์ในการผลิตเมล็ดพันธุ์มากจะนำเอาประสพการณ์ที่ผ่านมาในแต่ละปีการผลิตจากการลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง หรือการศึกษาดูงานจากเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จแล้วนำมาปรับใช้กับพื้นที่ของตนเอง เพื่อเพิ่มปริมาณผลผลิตได้มากกว่าสมาชิกที่มีประสพการณ์น้อย สอดคล้องกับ วัลย์ลีลา พลเสน (2560, น. 21-22) พบว่า เมื่อเกษตรกรมีประสพการณ์ในการปลูกข้าวทั่วไป จึงส่งผลให้มีประสพการณ์ในการปลูกข้าวไรซ์เบอร์รี่ง่ายขึ้น เนื่องจากมีทักษะและความเชี่ยวชาญในการผลิตเฉพาะตัว มีเทคนิคด้านการผลิตมาก สามารถปลูกข้าวไรซ์เบอร์รี่ได้ดีโดยไม่ต้องเรียนรู้อะไรเพิ่มเติม เพราะประสพการณ์เก่าสามารถเป็นพื้นฐานให้ทำการผลิตข้าวไรซ์เบอร์รี่ได้ผลผลิตที่มากขึ้น

3) การได้รับความรู้จากวิธีการส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์แบบต่างๆ เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวหอมมะลิอินทรีย์ ของสมาชิกศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน จากการศึกษาพบว่า การได้รับความรู้จากวิธีการส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์แบบต่างๆ จะทำให้สมาชิกได้รับความรู้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การแลกเปลี่ยนประสพการณ์สามารถนำมาปรับใช้และแก้ไขในแปลงของสมาชิกแต่ละคนได้ สอดคล้องกับพิรุณ คำหล้า (2558, น. 79) พบว่า การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ภายในกลุ่มของเกษตรกร มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของเกษตรกรในทิศทางเดียวกัน ซึ่งการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ภายในกลุ่มของเกษตรกรถือเป็นปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่ง ที่ทำให้กลุ่มของเกษตรกรหรือแม้แต่ตัวเกษตรกรเองประสบความสำเร็จในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวได้ยิ่งเกษตรกรเข้าร่วมทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกันมากขึ้นก็จะเป็นตัวกระตุ้นให้เกษตรกรมีความพยายามในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวให้มีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะ

1) ข้อเสนอแนะต่อศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน

1) ควรจัดเวทีในการวิเคราะห์กลุ่ม แลกเปลี่ยนความรู้ ประสพการณ์ การผลิตวางแผน การผลิตให้สอดคล้องกับสถานการณ์การตลาด จากการศึกษาพบว่า วิธีการส่งเสริมแบบกลุ่มเป็นวิธีที่สมาชิกสามารถรับรู้ข้อมูลข่าวสารด้านการส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ในภาพรวมระดับมาก ดังนั้น จึงควรใช้วิธีการส่งเสริมโดยจัดเวทีในการวิเคราะห์กลุ่ม แลกเปลี่ยนความรู้ ประสพการณ์การผลิตวางแผนการผลิตให้สอดคล้องกับสถานการณ์การตลาด

2) ควรส่งเสริมและสนับสนุนให้สมาชิกทำการไถกลบเศษซากตอซังข้าวและวัชพืช หลังการเก็บเกี่ยว จากการศึกษาพบว่า การไถเพื่อกลบวัชพืชและเศษซากตอซัง หลังการเก็บเกี่ยวเป็นการปฏิบัติที่สมาชิกปฏิบัติตามการผลิตเมล็ดพันธุ์มากที่สุด ในประเด็นการเตรียมดิน ดังนั้น จึงควรส่งเสริมและสนับสนุนให้สมาชิกทำการไถกลบเศษซากตอซังข้าวและวัชพืชหลังการเก็บเกี่ยว เพื่อให้เกิดกระบวนการย่อยสลายในดินกลายเป็นแหล่งของอินทรีย์วัตถุและธาตุอาหาร ที่ช่วยในการเจริญเติบโตของข้าวทำให้ดินเกิดความร่วนซุย

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 9

The 9th STOU National Research Conference

2) ข้อเสนอแนะต่อเจ้าหน้าที่และผู้เกี่ยวข้อง

1) ควรจัดอบรมถ่ายทอดความรู้ให้แก่เกษตรกรในการปรับเปลี่ยนรูปแบบการเพาะปลูกให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่และปริมาณน้ำฝน จากการศึกษาพบว่า สมาชิกใช้วิธีการปลูกข้าวเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์แบบนาหยอดมากที่สุด ดังนั้นเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรจึงควรจัดอบรมถ่ายทอดความรู้ให้แก่เกษตรกรในการปรับเปลี่ยนรูปแบบการเพาะปลูกให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ ปริมาณน้ำฝน สนับสนุนการนำเครื่องจักรกลการเกษตรและเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาใช้ในขั้นตอนการผลิตเมล็ดพันธุ์ เช่น เครื่องหยอดเมล็ด เพื่อช่วยลดต้นทุนในการผลิต ลดปริมาณเมล็ดพันธุ์ในการปลูก สะดวกต่อการดูแลรักษา ลดปัญหาการจ้างแรงงานที่มีราคาสูงและหายาก

2) ควรเข้าไปเยี่ยมเยียนเกษตรกรไร่ นาหรือบ้าน หรือให้เกษตรกรเข้าไปติดต่อเจ้าหน้าที่ที่สำนักงานเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ จากการศึกษาพบว่า วิธีการส่งเสริมแบบบุคคลเป็นวิธีที่สมาชิกสามารถรับรู้ข้อมูลข่าวสารด้านการส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ในภาพรวมระดับมาก ดังนั้น เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร จึงควรเข้าไปเยี่ยมเยียนเกษตรกรที่ไร่ นาหรือบ้าน หรือให้เกษตรกรเข้าไปติดต่อเจ้าหน้าที่ที่สำนักงานเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ และแก้ไขปัญหาในการผลิตเมล็ดพันธุ์ให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น

3) ข้อเสนอแนะต่อหน่วยงานราชการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

หน่วยงานราชการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรสนับสนุนปัจจัยการผลิต เช่น เมล็ดพันธุ์พืชตระกูลถั่ว ปุ๋ยหมัก และน้ำหมัก เพื่อให้สมาชิกนำไปใช้ในการปรับปรุงบำรุงดินและลดต้นทุนในการผลิตเมล็ดพันธุ์ จากการศึกษาพบว่า สมาชิกมีต้นทุนในการผลิตเมล็ดพันธุ์ต่ำสุด 1,000 บาทต่อไร่ สูงสุด 2,250 บาทต่อไร่ และมีต้นทุนในการผลิตเมล็ดพันธุ์เฉลี่ย 1,698.86 บาทต่อไร่ ซึ่งสมาชิกแต่ละรายมีต้นทุนการผลิตที่แตกต่างกัน ดังนั้นหน่วยงานราชการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จึงควรสนับสนุนปัจจัยการผลิตให้แก่สมาชิก เช่น เมล็ดพันธุ์พืชตระกูลถั่ว ปุ๋ยหมักและน้ำหมัก เพื่อให้สมาชิกนำไปใช้ในการปลูกปรับปรุงบำรุงดิน เพิ่มปริมาณธาตุอาหารที่จำเป็น และช่วยลดต้นทุนในการผลิตเมล็ดพันธุ์

เอกสารอ้างอิง

- กวิสรา มมประโคน. (2555). การใช้เทคโนโลยีการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน อำเภอละหานทราย จังหวัดบุรีรัมย์. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.
- ประภาพรพรณ เหล่าวีระกุล. (2554). ปัจจัยที่มีผลต่อการผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ของเกษตรกรที่ผ่านมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ในจังหวัดอุบลราชธานี. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พิรณัฐ คำหล้า. (2558). ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของเกษตรกรที่เป็นสมาชิกของศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวลำปาง. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วัลย์ลิกา พลเสน. (2560). ปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับนวัตกรรมการผลิตข้าวไรซ์เบอร์รี่ของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว ในจังหวัดสุพรรณบุรี. วารสารเกษตรพระจอมเกล้า. หน้า 11-24.
- สฤทธพงค์ ปักสังคะณย์. (2555). สภาพการผลิตข้าว กข 6 และการยอมรับเมล็ดพันธุ์จากศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวอุดรธานีของเกษตรกรในอำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.
- สำนักงานพัฒนาการวิจัยการเกษตร (องค์การมหาชน). (2560). การผลิตข้าวครบวงจรโดยเกษตรกรมีส่วนร่วม. พิมพ์ครั้งที่ 1 หน้า 1-20.